

گزارش میدانی از توسعه در ترکیه

آیا حزب عدالت و توسعه
به الگویی اسلامی دست یافته است؟

سالانه هزاران شهروند ایرانی برای سیاحت یا تجارت به ترکیه در همسایگی شمال غربی کشور خود سفر می‌کنند. روابط دولت‌مردان دو کشور نیز طی در اغلب موارد به تنظیم همین روابط بازرگانی و گردشگری اختصاص یافته است. همچنان که روابط عمده دولت‌ها و ملت‌های جهان اسلام با ترکیه نیز کم و بیش بر همین محور چرخیده است.

سی‌ام ژانویه ۲۰۰۹ هنگامی که رسانه‌های جهان برخورد تند رجیب طیب اردوغان با شیمون پرز رئیس‌جمهور اسرائیل در کنفرانس داووس را پوشش دادند، ترکیه به عنوان حامی جدی مقاومت مردمی فلسطین در افکار عمومی نمایش داده شد. این نقطه عطف، مسائل داخلی و سیاست خارجی ترکیه را پس از سال‌ها که از فروپاشی امپراتوری عثمانی می‌گذشت، بار دیگر به کانون توجهات مسلمانان بازگرداند و به زودی سیمایی از یک کشور پیشرو با جایگاه کانونی در جهان اسلام از آن ترسیم نمود. اما آنچه مهم می‌نمود، پایه‌ها و زمینه‌های این رخداد بود.

تحلیل‌های دانشگاهی و خبرهای رسانه‌ای پس از آن کوشیده‌اند تصویری از الگوی توسعه ترکیه و نهادینگی دموکراسی در این کشور ارائه کنند که نشان‌گر بازیابی قدرت بازرگاری آن در سطوح منطقه‌ای و حتی جهانی باشد. این تصویر هنگامی پررنگ‌تر می‌شود و بیشتر به چشم می‌آید که توجه کنیم توسعه اقتصادی و رواج دموکراسی در سال‌های اخیر، در دولت اسلام‌گرایان ترک پدید آمده است. بدین ترتیب که حزب عدالت و توسعه با در پیش گرفتن سیاست‌های ویژه‌ای در یک دهه گذشته، توانسته است نگاه‌های روشنفکران و سیاست‌مداران مسلمان را به خود معطوف کند و خود را به عنوان الگویی از پیشرفت همراه با اسلام‌گرایی مطرح نماید.

اطلاعات جزئی و تحلیل‌های کلی درباره چند و چون توسعه در ترکیه را می‌توان در رسانه‌های مکتوب یا دیداری و شنیداری و آسان‌تر از همه در رسانه‌های مجازی یافت. آنچه در این جا دغدغه ما را شکل داده، روایتی نزدیک از الگوی پیشرفت ترکیه، زمینه‌های آن و به‌ویژه نسبتش با حاکمیت دولت اسلام‌گرای این کشور است. این دغدغه در یک پرسش اساسی نمود یافته: آیا ترکیه توانسته است الگویی از توسعه مبتنی بر آموزه‌ها و ارزش‌های اسلامی ارائه کند؟

چندی پیش فرصتی هفت روزه به گروهی از دانشجویان و نویسندگان همکار خراسان دست داد تا سفری به استانبول داشته باشند. شهری که نه تنها بزرگترین مرکز گردشگری ترکیه، بلکه قلب فرهنگی این کشور است. در واقع در حالی که اتاق فرمان سیاسی ترکیه در پایتخت این کشور یعنی آنکارا استقرار یافته، اتاق فکر و تصمیم‌سازی آن استانبول تلقی می‌شود که مهم‌ترین دانشگاه‌ها و نهادهای پژوهشی ترکیه را در خود جای داده است. شاید به همین دلیل است که عبدالله گل می‌گوید: دنیا امروز هر اتفاقی را که در استانبول می‌افتد، دنبال می‌کند!

هفت روز فرصت زیادی نیست و نمی‌توان انتظار داشت که طی این مدت کوتاه همه ابعاد و وجوه مختلف فکری و اجرایی توسعه در یک کشور گزارش‌ارزیابی شود. آنچه در ادامه می‌آید، مجموعه‌ای است از گزارش‌های میدانی و ارزیابی‌ها که می‌تواند بازتابی از الگوی پیشرفت ترکیه را در متن جامعه و ذهن نخبگان این کشور نشان دهد. این موردپژوهی همچنین می‌تواند درآمدی باشد بر دقت نظر بیشتر و تحلیل‌های واقعی‌تر از روند پیشرفت کشوری که احتمالاً جدی‌ترین رقیب ایران در چشم‌انداز سال‌های پیش رو خواهد بود.

